

Сведения об авторах / Відомості про авторів / About the Authors

Голованов Борис Дмитрович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціології та політології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», тел. (099) 033–87–13; e-mail: Golovanov2003@list.ru

Голованов Борис Дмитриевич – кандидат философских наук, доцент, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», доцент кафедры социологии и политологии; тел.: (099) 033–87–13; e-mail: Golovanov2003@list.ru

Golovanov Boris Dmitryovich – Candidate of Philosophical Sciences (Ph. D.), Docent, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Associate Professor at the Department of Sociology and Political Science; tel. (099) 033–87–13; e-mail: Golovanov2003@list.ru.

УДК 378:316.4.063

В. В. БУРЕГА, Н. С. СКОК

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ У ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-АДЕКВАТНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті зроблена спроба проаналізувати професійне самовизначення у вимірі соціально-адекватного управління. Професійне самовизначення розглядається як складний довготривалий процес, котрий, залежно від особистісної та соціально-політичної ситуації, може актуалізуватися на різних етапах життя індивіда. Взаємозв'язок професійного самовизначення та соціально-адекватного управління можна розглядати з позицій необхідності створення соціальних, політичних, економічних умов, а також набуття ознак соціальної адекватності контексту соціальних проблем та потреб суспільства. Соціально-адекватний контекст професійного самовизначення у цілому має бути орієнтованим на майбутнє, адаптованим до конкретного соціального середовища, його характеристик, регіональних потреб.

Ключові слова: самовизначення, професійне самовизначення, соціально-адекватне управління, соціально-адекватний контекст професійного самовизначення.

В статье анализируется профессиональное самоопределение в измерении социально-адекватного управления. Отмечается, что сложная социально-политическая ситуация современного украинского общества усиливает неопределенность перспектив профессионального самоопределения. Профессиональное самоопределение рассматривается как многоаспектный процесс определения индивидом (социальной группой) места в социально-профессиональной структуре общества, а также процесс интеграции в общество. Профессиональное самоопределение рассматривается как сложный длительный процесс, который, в зависимости от личностной и социально-политической ситуации, может актуализироваться на разных этапах жизни индивида. Самоопределения в профессиональном пространстве предполагает самостоятельность, осознанный выбор, свободу в выборе, в овладении рядом социальных ролей. В тоже время профессиональное самоопределение должно соответствовать характеристикам адекватности социальной среде и его временным и пространственным характеристикам.

Взаимосвязь профессионального самоопределения и социально-адекватного управления можно рассматривать с позиций необходимости создания социальных, политических, экономических условий, а также получения признаков социальной адекватности контексту социальных проблем и потребностей общества. Социально-адекватный контекст профессионального самоопределения в целом должен быть ориентирован на будущее, адаптирован к конкретной социальной среде, его характеристикам, региональным потребностям.

Ключевые слова: самоопределение, профессиональное самоопределение, социально-адекватное управление, социально-адекватный контекст профессионального самоопределения.

The article analyzes professional self-determination in the measurement of socially-adequate management. It is noted that the complex socio-political situation of modern Ukrainian increases the uncertainty of the prospects for professional self-determination. Professional self-determination is viewed as a multi-faceted process of determining the individual (social group) place in the social and professional structure of society, as well as the process of integration into society. Professional self-determination is seen as a complex, lengthy process that, depending on the personal and socio-political situation, can be actualized at different stages in the life of the individual. Self-determination in the professional space presupposes independence, conscious choice, and freedom in choice, in the acquisition of a number of social roles. At the same time, professional self-determination must correspond to the characteristics of the adequacy of the social environment and its temporal and spatial characteristics. The interrelationship between professional self-determination and socially-adequate management can be viewed from the standpoint of the need to create social, political, economic conditions, as well as to obtain signs of social adequacy to the context of social problems and society's needs. The socially-adequate context of professional self-determination as a whole should be oriented to the future, adapted to the specific social environment, its characteristics, regional needs.

Keywords: self-determination, professional self-determination, socially-adequate management, socially-adequate context of professional self-determination.

Вступ. Сучасну соціально-політичну ситуацію українського суспільства можна «схарактеризувати словами поширеного парадоксу: єдине, що є усталеного є повна неусталеність у всіх сферах суспільства. Це стосується слабкої структурованості суспільства, розмитих уявлень своїх інтересів окремими групами населення, політичної нестабільності» [1, с. 63]. Зачіпають вони, у тому числі, й процес професійного самовизначення, посилюючи невизначеність його перспек-

тив. За таких умов система соціального управління повинна мати найважливішу якісну характеристику – соціальну адекватність [2, с. 6], що суттєво актуалізує тему нашого дослідження, оскільки без системних та науково обґрунтованих управлінських впливів на процеси професійного самовизначення з боку держави, а в майбутньому при функціонуванні відповідних інститутів громадянського суспільства, існуючі проблеми будуть тільки поглиблюватися.

Аналіз досліджень та літературних джерел.

Проблеми самовизначення досліджувалися у філософській, психологічній, педагогічній науковій літературі. Однак у даній роботі ми звернемося до надбань вітчизняних науковців ХХ- початку ХХІ ст. Професійне самовизначення розглядали з точки зору життєвих перспектив особистості (К. Абульханова-Славська), її життєвого шляху (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн), психологічних механізмів розвитку (М. Барішевський), особливостей на етапі навчання у ВНЗ (А. Боднар, Н. Макаренко), психолого-педагогічної проблеми (Г. Думенко), психологічних аспектів (А. Жигулін), свідомого професійного самовизначення у контексті формування особистості майбутнього фахівця (О. Климова, С. Ісаєнко), психології професійного самовизначення (Є. Климов), професійного та особистісного самовизначення (М. Пряжніков, Л. Пьянкова), структурного аналізу (В. Сидоренко), шляху реалізації активної позиції особистості (С. Овсянникова), особистісного і професійного самовизначення майбутнього вчителя (М. Чобітько) та ін.

У джерелах соціологічного спрямування професійне самовизначення вивчали у контексті ролі системи освіти (В. Бакіров, О. Балакірева), якісних індикаторів процесів самоорганізації і самовизначення (Т. Адам'янци), соціології освіти (Є. Баразгова, М. Вандишев, В. Чепак, Ф. Філіппов), соціології праці (Г. Дворецька, Т. Перепельчук), життєвих перспектив і професійного самовизначення молоді (Є. Головаха), особливостей соціалізації (О. Карпунін), адаптації (Д. Константиновський), післятрудоваї самореалізації (Т. Козлова), первинного професійного самовизначення учнів (О. Лобова), самореалізації студентської молоді (Л. Сокур'янська), часових та просторових характеристик (Н. Скок) та ін.

Таким чином, можна констатувати, що у науковій літературі існує значна кількість досліджень стосовно самовизначення, зокрема професійного, однак у соціологічній літературі професійне самовизначення у контексті його соціальної адекватності залишається малодослідженим.

Метою даного дослідження, з врахуванням результатів проведеного нами аналізу здійснених раніше досліджень та основних літературних джерел, має визначатися вивчення процесу професійного самовизначення з позицій теоретичної концепції соціально-адекватного управління у сучасному українському суспільстві.

Матеріали і результати дослідження. Поняття «самовизначення» виступає предметом наукового інтересу для представників багатьох галузей соціально-гуманітарного знання.

Так, педагогічна наука визначає, самовизначення як центральний механізм становлення особистісної зрілості, що полягає в усвідомленому виборі людиною свого місця в системі соціальних відносин; як процес освоєння людиною різних соціальних ролей [3].

Філософія формулює самовизначення як процес і результат вибору особистістю своєї позиції, цілей і засобів самоздійснення в конкретних обставинах життя; основний механізм набуття та прояву людиною свободи [4]; здатність робити власний вибір, вільний

від зовнішніх впливів, а також – спроможність нації приймати власні політичні рішення [5].

У психології професійне самовизначення розуміють як процес розкриття індивідуальних психологічних характеристик особистості, у тому числі за рахунок самоактуалізації та ін. У цілому самовизначення розуміють як необхідність робити самостійний вибір людиною свого життєвого шляху, цілей, цінностей, моральних норм, майбутньої професії і способу життя [6].

Поняття самовизначення розглядають також у контексті прав і свобод людини, національної самоідентифікації, життєвого та професійного самовизначення та ін.

Соціальне самовизначення розглядають як усвідомлення людиною своєї соціальної сутності, свого місця в суспільстві. У широкому розумінні воно трактується як процес і результат формування соціальної самосвідомості особи. Соціальне самовизначення індивіда є необхідною умовою успішної орієнтації в соціальній реальності, гармонійного поєднання його життєвих цілей з суспільними потребами.

У соціології його розуміють як усвідомлення індивідом свого місця в соціальній структурі суспільства [7], метою якого можна вважати розширення, примноження соціальних зв'язків особистості з зовнішнім світом [8].

У цілому, у науковій літературі процес самовизначення, частіше, поділяють на особистісне, життєве та професійне (М. Пряжніков), водночас зазначаючи, що у сучасному суспільстві особистісне самовизначення переважно пов'язане з професійним. Саме це дозволяє визначати «сутність професійного самовизначення як пошук змісту і знаходження особистісного сенсу у трудовій діяльності, що обирається, якою оволодівають, яку вже виконують, а також – знаходження сенсу у самому процесі самовизначення [9, с. 21].

Поняття «професійне самовизначення» розглядають, з одного боку, як складову життєвого самовизначення, «процес формування особистістю свого ставлення до професійно-трудоваї сфери та спосіб її самореалізації через узгодження внутрішньоособистісних та соціально-професійних потреб» [10]. Визначається, що професійне самовизначення передбачає «конкретну діяльність, яка визначається специфічним предметом, умовами, засобами праці, а також специфікою міжособистісних відносин і відповідальністю за певну роботу, що пов'язана з самим визначенням професії як обмеженого виду діяльності» [11, с. 98], тобто пов'язують переважно з вибором сфери професійної діяльності, який «охоплює весь період професійної діяльності особистості, починаючи від виникнення професійних намірів...» [12, с. 139]. У сучасному суспільстві професійна діяльність являє собою «важливу сферу самореалізації особистості, вищу форму її соціальності» [13, с. 372], котру сьогодні характеризує, з одного боку, високий рівень взаємообумовленості процесами і результатами спільної діяльності людей, а з іншого – її «розчленення» в індивідуалізації, що характерна для сучасного українського суспільства [14, с. 110–111].

Таким чином, спираючись на аналізовану літературу, під професійним самовизначенням будемо розуміти багатоаспектний, тривалий процес визначення

індивідом (соціальною групою) місця у соціально-професійній структурі суспільства, а також процес інтеграції у суспільство, окремі соціальні групи [15, с. 425–426] та ін. Процес, що відбувається на різних рівнях соціальної організації суспільства, під час якого соціальний суб'єкт реалізує особистісний алгоритм інтеграції у нього за рахунок самостійного вибору перспективної стратегії реалізації соціального потенціалу, складовою якої є професійна діяльність. Процес професійного самовизначення може бути актуалізованим на різних етапах життєдіяльності індивіда, зважаючи на соціальні та особистісні події.

Самовизначення у професійному просторі, з одного боку, передбачає самостійність, усвідомлений вибір, свободу у виборі, у оволодінні низкою соціальних ролей. З іншого, – воно має відповідати характеристикам адекватності соціальному середовищу та його часово-просторовим характеристикам.

Поняття «адекватний» розуміють як цілком відповідний; тотожний [16, с. 20]. Адекватність має забезпечувати відповідність управління основним характеристикам системи [1, с. 120]. Якщо розглядати сучасні проблеми українського соціуму з позицій соціальної адекватності існуючої системи управління, то неминуче виявимо протиріччя її основ. Слід вести мову про рівень суспільного розвитку, якому відповідала би панівна управлінська парадигма. Але завжди мірилом її адекватності буде здатність до розвитку з урахуванням перспективи [2, с. 26–27]. Сучасна криза в Україні – явище широкомасштабне. Але всі його аспекти безпосередньо пов'язані з головним чинником – кризою системи управління, невмінням управляти у мінливих соціально-економічних умовах, неефективністю управлінської системи, її соціальної неадекватністю [2, с. 7].

Взаємозв'язок професійного самовизначення та соціально-адекватного управління можна розглядати у двох аспектах. По-перше, мова йде про створення соціальних, політичних правових, економічних умов як наслідку функціонування певного зразку встановленого соціального порядку. Відповідні умови мають створюватися в результаті реалізації системно розбудованих заходів соціального управління, опосередковуючись у змісті професійного самовизначення. По-друге, професійне самовизначення має набути ознак соціальної адекватності у контексті найактуальніших соціальних проблем, а також основних потреб суспільного розвитку.

Як зазначалося, професійне самовизначення процес довготривалий і може реалізовуватися у різні періоди життєдіяльності людини. Необхідність соціально-адекватного управлінського впливу на нього розглянемо на прикладі студентів-першокурсників та випускників ВНЗ.

Спираючись на аналіз результатів досліджень «Соціологічний портрет студента-першокурсника», які проводила соціологічна науково-дослідна лабораторія кафедри соціології управління Донецького державного університету управління (2009 р. $N = 558$; 2010 р. $N = 334$; 2011р. $N = 285$; 2013 р. $N = 496$) можна зробити узагальнюючі висновки стосовно професійного самовизначення студентів-першокурсників ВНЗ.

За результатами досліджень можна констатувати, що вступаючи до ВНЗ значна частина абітурієнтів не має чітких уявлень про майбутню професію, а її обрання часто має немотивований та ситуативний характер. Оскільки профорієнтаційна робота, яку здійснюють представники ВНЗ, має переважно агітаційний характер, у вступників не формується реального уявлення про реальний зміст професій. Пропоновані суспільством соціальні стереотипи щодо «популярних» професій, а також відсутність постійного моніторингу ринку праці створюють химерні уявлення стосовно затребуваності певних спеціалістів.

За таких умов головним джерелом знань про майбутню професію мають стати ВНЗ, що потребує від навчальних закладів, до яких вступили студенти, соціально-адекватного управління процесами, котрі впливають на професійне самовизначення. У такому розумінні, дослідження процесу професійного самовизначення передбачає вивчення комплексу чинників як системи реальних та потенційних можливостей суб'єкта у середовищі, яке постійно змінюється.

Такі висновки, практично повністю, співпадають з результатами отриманими в опитуваннях студентів-першокурсників Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» проведених протягом 2014–2016 років (2014 р. $N = 353$; 2015 р. $N = 380$; 2016 р. $N = 391$).

Проте, в опитуваннях першокурсників НТУ «ХПІ» виявлено певну ієрархію мотивації професійного вибору (табл. 1).

Таблиця 1 – Мотивація професійного вибору студентів-першокурсників НТУ «ХПІ»

№ з/п	Мотивація	2014	2015	2016
1	Інтерес до спеціальності	45,4	56,8	68,0
2	Престижність спеціальності, затребуваність фахівців даного профілю	35,2	41,8	52,4
3	Відносно невеликий конкурс на дану спеціальність	18,8	15,8	14,1
4	Можливість навчатися за кордоном за даною спеціальністю	–	27,1	27,4
5	Можливість професійного зростання і кар'єри	26,6	36,6	27,9
6	Сучасні інформаційні технології навчання	13,7	13,9	14,8
7	Успіхи та інтерес у школі з дисциплін близьких до спеціальності	11,3	22,1	15,9
8	Можливість брати участь у дослідницьких проектах	–	7,9	6,6
9	Вибір спеціальності був випадковим	11,6	11,6	8,7

Аналіз професійного самовизначення студентів-першокурсників дає можливість визначення основних чинників, які впливають на нього. Серед таких чинників можна зазначити: стан суспільно-політичної організації суспільства та її сприйняття, рівень соціальної напруги; зміни в економічній сфері, конкуренція на ринку праці; рівень соціально-політичної свідомості та економічної активності; усвідомлення обмежених можливостей для самореалізації та ін. Зрозуміло, що всі вони існують у взаємодії і лише за таких умов можна говорити про створення підґрунтя для підготовки майбутніх спеціалістів, які після закінчення навчання будуть готові розпочати професійну діяльність. Все це передбачає існування соціально-адекватної системи управління даними процесами.

Спираючись на результати опитувань випускників і роботодавців, проведених у рамках проекту рейтингу вищих навчальних закладів «Компас» у якому і 2013 році прийняли участь 1202 випускники 2007–2012 років з 239 вузів III–IV рівнів акредитації маємо певні

підстави стверджувати, що за фахом працевлаштовани трохи більше половини (52 %) опитаних випускників, або ж майже дві третини (63 %) тих, хто має або мав постійну роботу. Близько третини молодих спеціалістів працюють не за фахом. Найбільша частка працевлаштованих за фахом – серед юристів та фахівців у сфері інформаційних технологій (59 %), дещо менше – серед фахівців інженерно-технічних спеціальностей (55 %). Найменше працевлаштованих за фахом – серед економістів (46 %) та архітекторів (51 %) [17, с. 7].

Тобто значна частина випускників, витративши власні або державні кошти, постає перед необхідністю працювати за іншим фахом або перенавчання. Така ситуація показує нагальну потребу суспільства у соціальному замовленні на наявність певного спектру професій, що необхідні соціально-орієнтованій ринковій економіці.

Спираючись на основні критерії соціально-адекватного управління (табл. 2) можна означити параметри соціально-адекватного контексту професійного самовизначення на різних рівнях [2, с. 156].

Таблиця 2 – Основні критерії соціально-адекватного управління

№ з/п	Критерії соціально-адекватного управління
1	Ступінь ефективності моделі управління, яка оцінюється порівняно з іншими
2	Ступінь орієнтованості на перспективу, майбутнє
3	Ступінь адаптованості до функціонування в умовах конкретної соціальної системи з урахуванням її соціально-економічного і психокультурного потенціалу, адаптованості до умов відповідної соціальної організації і до особистісної специфіки фахівця-управлінця
4	Ступінь спрямованості управлінських впливів у площину самоорганізаційних процесів
5	Ступінь відповідності управління ментальним характеристикам соціуму, яким управляють, з урахуванням ментальних характеристик регіональних складових ментальності
6	Ступінь відповідності управлінських зусиль за рівнями, на яких реалізується соціальна адекватність управління

Соціально-адекватний контекст професійного самовизначення у цілому має бути орієнтованим на майбутнє, адаптованим до конкретного соціального середовища, його характеристик, регіонального контексту. Він має передбачати урахування: на макрорівні – стану конкретної соціальної системи (зміни в соціальній, економічній, політичних сферах суспільства); мікрорівні – умов відповідної соціальної організації; особистісному – особистісної специфіки індивіда.

Висновки. Таким, професійне самовизначення є складним довготривалим процесом, яке може відбуватися на різних етапах життя індивіда, залежно від особистісної та соціально-політичної ситуації. У такому контексті під професійним самовизначенням слід розуміти процес визначення індивідом свого місця у соціально-професійній структурі суспільства, у ході якого соціальний суб'єкт реалізує особистісний алгоритм інтеграції у суспільство, професійні групи, а системне порівняння професійних і особистісних уявлень, а також суспільних цілей як алгоритм, що відображає загальні позитивні соціальні зв'язки. Управління процесом професійного самовизначення може здійснюватися як безпосередньо, так і опосередковано, за допомогою створення та регулювання його соціально-адекватного контексту на мікро-, макро та особистісному рівнях. Перспективи подальшого дослідження бачимо у доопрацюванні критеріїв та розробці характеристик соціально-адекватного контексту професійного самовизначення.

Список літератури: 1. Бурега В. В., Заблоцький В. П. Суспільство в період транзиції: український контекст / В. В. Бурега, В. П. Заблоцький. – Донецьк : ДонДАУ, 2001. – 170 с. 2. Бурега В. В. Соціально-адекватне управління: концептуалізація моделі: монографія / В. В. Бурега. – Донецьк : ДонГУУ, 2005. – 171 с. 3. Бім-Бад Б. М. Педагогічний енциклопедичний. – М., 2002. – С. 252–253. – Режим доступу: <https://how-to-all.com/значення:самоопределение> – Дата звертання : 20 квітня 2017. 4. Новий філософський словник. – Режим доступу : http://eslovar.com.ua/noveyshiy_filosofskiy_slovar/page_samoopredelenie.986. – Дата звертання : 20 квітня 2017. 5. Вестмінстерський словник теологічних. – Режим доступу : <https://how-to-all.com/значення:самоопределение>. – Дата звертання : 20 квітня 2017. 6. Словник соціально-психологічних понять. – Режим доступу : http://stud.com.ua/15775/psihologiya/slovnik_sotsialno_psihologichnih_ponyat. – Дата звертання : 20 квітня 2017. 7. Соціологія: короткий енциклопедичний. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/sociology/dict/416.html>. – Дата звертання : 20 квітня 2017. 8. Русанова А. А. Професійне самовизначення в структурі соціального самоопределения студенческой молодежи (социологический анализ) / А. А. Русанова. – Режим доступу: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2012.1/1587/rusanova2012_1.pdf. – Дата звертання : 20 квітня 2017. 9. Пращников Н. С. Професійне самовизначення: теорія і практика : учеб. пособие / Н. С. Пращников. – М. : Академія, 2008. – 117 с. 10. Професійне самовизначення молоді // Педагогический словарь. – Режим доступу : <http://www.enc-dic.com/pedagogics/Professionnoe-Samoopredelenie-Molo-dezhi-1386.html>. – Дата звертання : 20 квітня 2017. 11. Герасімова Н. Є. Професійне самовизначення особистості. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N125/N125p096-098.pdf – Дата звертання : 20 квітня 2017. 12. Овсянникова С. Б. Професійне самовизначення як путь реалізації активної позиції личности / С. Б. Овсянникова // Вестник ТГПУ. – 2011. – Вып. 4. – С. 139–144. 13. Сокурская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Г. Сокурская. – Х. : Харьковский нац. ун-т имени В.Н. Каразина, 2006. – 576 с. 14. Скок Н. С. Нарис концепції професійного самовизначення у соціальному часі / Н. С. Скок //

Методологія, теорія, методи соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук праць. Вип. 18. – X. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – С. 110–114. **15.** Скок Н. С. Соціологічний аналіз процесу професійного самовизначення студентів / Н.С. Скок // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. пр. Т. XII. Вип. 217. Сер. «Соціологія». – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 423–431. **16.** Словник української мови: в 11 т. / Білодід І.К. та ін. Т. 1. – К. : Наук. думка, 1970. – 827 с. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/adekvatnyj>. – Дата звертання : 20 квітня 2017. **17.** *Кашин А. та ін.* Досвід працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: погляд випускників та роботодавців / А. Кашин, Є. Польщикова, Ю. Сахно; СКМ. – Режим доступу : http://fru.dobreff.com/images/doc/project/opit_pervogo_truda_2013.pdf. – Дата звертання : 20 квітня 2017.

Literature (transliterated): **1.** Burega V. V., Zablotskiy V. P. *Suspilstvo v period tranzitsiyi: ukrayinskiy kontekst* [Society during the transition period: the Ukrainian context]. Donetsk, DonDAU, 2001. 170 p. **2.** Burega V. V. *Social'no-adekvatnoe upravlenie: konceptualizaciya modeli: monografiya* [Socially adequate management: conceptualization of the model: monograph]. Donetsk, DonGUU, 2005. 171 p. **3.** Bim-Bad B.M. *Pedagogichniy entsiklopedichniy slovník* [Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Moscow, 2002, pp. 252–253. **4.** *Noviy filosofskiy slovník* [New philosophical dictionary]. Available at: http://eslovar.com.ua/noveyshiyy_filosofskiy_slovar/page/samo_opredelenie.986. (accessed 20.04.2017). **5.** *Vestminster'skiy slovník teologichnih terminiv* [Westminster Dictionary of Theological Terms]. Available at: <https://how-to-all.com/значення:самоопределение>. (accessed 20.04.2017). **6.** *Slovník sotsialno-psihologichnih ponyat* [Dictionary of socio-psychological concepts]. Available at: http://stud.com.ua/15775/psihologiya/slovník_sotsialno_psihologichnih_ponyat. (accessed 20.04.2017). **7.** *Sotsiologiya: korotkiy entsiklopedichniy slovník* [Sociology: A brief encyclopedic dictionary]. Available at: <http://subject.com.ua/sociology/dict/416.html>. (accessed 20.04.2017). **8.** Rusanova A. A. Professional'noe samoopredelenie v strukture social'nogo samoopredeleniya studentcheskoj molodezhi (sociologicheskij analiz) [Professional self-determination in the structure of social self-determination of student youth (sociological analysis)]. Available at: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2012.1/1587/rusanova2012_1.pdf. (ac-

cessed 20.04.2017). **9.** Pryazhnikov N. S. *Professional'noe samoopredelenie: teoriya i praktika* [Professional self-determination: theory and practice]. Moscow, Akademiya, 2008. 117 p. **10.** Professional'noe samoopredelenie molodozhi [Professional self-determination of youth]. *Pedagogicheskii slovar'* [Pedagogical dictionary]. Available at: <http://www.enc-dic.com/pedagogics/Professionalnoe-Samoopredelenie-Molodezhi-1386.html>. (accessed 20.04.2017). **11.** Gerasimova N. E. *Profesiyne samoviznachennya osobistosti* [Professional self-determination of personality]. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N125/N125p096-098.pdf. (accessed 20.04.2017). **12.** Ovsjannikova S. B. Professional'noe samoopredelenie kak put' realizacii aktivnoi pozicii lichnosti [Professional self-determination as a way to realize an active position of the individual]. *Vestnik TGPU* [Bulletin of TGPU]. 2011, issue 4, pp. 139–144. **13.** Sokurjanskaja L. G. *Studenchestvo na puti k drugomu obshestvu: cennostnyi diskurs perehoda* [Students on the path to another society: the value transition discourse]. Kharkiv, Har'kovskii nac. un-t imeni V.N. Karazina, 2006. 576 p. **14.** Skok N. S. Naris kontseptsiyi profesijnogo samoviznachennya u sotsialnomu chasi [Essay on the concept of professional self-determination in social time]. *Metodologiya, teoriya, metodi sotsiologichnogo analizu suchasnogo suspilstva: zb. nauk prats* [Methodology, theory, methods of sociological analysis of modern society: collected scientific works]. Kharkiv, HNU imeni V.N. Karazina, 2012, issue 18, pp. 110–114. **15.** Skok N. S. Sotsiologichniy analiz protsesu profesijnogo samoviznachennya studentiv [Sociological analysis of the process of professional self-determination of students]. *Suchasni suspilni problemi u vimirі sotsiologiyi upravlinnya: zb. nauk. pr* [Modern social problems in the measurement of sociology of management]. Donetsk, DonDUU, 2012, vol. XII, issue 217, ser. «Sociology», pp. 423–431. **16.** *Slovník ukrayinskoyi movi: v 11 t. Bilodid I.K. ta in. T. 1* [Dictionary of the Ukrainian language: 11 vols. Ed. By Bilodid I.K. etc. Vol. 1]. Kyiv Nauk. dumka, 1970. 827 p. **17.** Kashin A. Dovid pravevlashuvannya випускників вищих навчальних закладів: погляд випускників та роботодавців [The Experience of Graduating Graduates' Employment: The View of Graduates and Employers]. Available at: http://fru.dobreff.com/images/doc/project/opit_pervogo_truda_2013.pdf. (accessed 20.04.2017).

Надійшла (received) 07.05.2017

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Професійне самовизначення у вимірі соціально-адекватного управління / В. В. Бурега, Н. С. Скок // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 29 (1251). – С. 31–35. – Бібліогр.: 17 назв. – ISSN 2227-6890.

Профессиональное самоопределение в измерении социально-адекватного управления / В. В. Бурега, Н. С. Скок // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2017. – № 29 (1251). – С. 31–35. – Бібліогр.: 17 назв. – ISSN 2227-6890.

Professional self-determination in the measurement of socially-adequate management / V. V. Burega, N. S. Skok // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2017. – №. 29 (1251). – P. 31–35. – Bibliogr.: 17. – ISSN 2227-6890.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Бурега Валерій Васильович – доктор соціологічних наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач кафедри соціології та політології; тел.: (050) 472–63–70; e-mail: vburega51@gmail.com.

Бурега Валерий Васильевич – доктор социологических наук, профессор, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», заведующий кафедрой социологии и политологии; тел.: (050) 472–63–70; e-mail: vburega51@gmail.com.

Burega Valeriy – Doctor of Sociological Sciences, Full Professor, National Technical University “Kharkiv Politechnic Institute”, Head at the Department of Sociology and Political Science; tel.: (050) 472–63–70; e-mail: vburega51@gmail.com.

Скок Наталія Сергіївна, кандидат соціологічних наук, доцент, Донецький державний університет управління (м. Маріуполь), доцент кафедри соціології управління; тел.: (050) 918–78–46; e-mail: nataserg057@gmail.com.

Скок Наталья Сергеевна – кандидат социологических наук, доцент, Донецкий государственный университет управления (г. Мариуполь), доцент кафедры социологии управления; тел.: (050) 918–78–46; e-mail: nataserg057@gmail.com.

Skok Natalya – Candidate of Sociological Sciences (Ph. D.), Docent, Donetsk State University of Management (Mariupol), Associate Professor at the Department of Sociology of Management; tel.: (050) 918–78–46; e-mail: nataserg057@gmail.com.